

UN NOU DOCUMENT SOBRE LA PRESENCIA
DE L'IMPRESSOR ALEMANY, JOAN ROSEMBACH A PERPINYÀ

En aquest breu article transcripció i anoto uns capítols notariais datats en 1509, fets entre Pere d'Altalló, mercader perpinyanenc, i aquest cèlebre impressor alemany, que testimonien la negociació d'un pacte per retirar una querrela judicial que Rosembach havia iniciat per cobrar el treball d'impressió, fet en 1500, d'uns breviaris per a l'església d'Elna. Proven la presència a la fidelíssima vila del tipògraf d'origen alemany Joan Rosembach¹ (Heidelberg? - Barcelona 1530), que entre 1490 i el 1492 va establir-se a València per anar a viure després a Barcelona. Més tard va fer altres

1. Jordi RUBIÓ i BALAGUER, *Llibreters i impressors a la Corona d'Aragó* (Biblioteca Abat Oliba, 155), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1993, dins la secció *Impressors alemanys a Catalunya, València i a Saragossa* publica dos treballs sobre el dit impressor: *Una carta inèdita catalana de l'impressor Joan Rosenbach de Heidelberg* (269-273); i *Un missal de Girona estampat per En Rossembach (1492?)* (273-277). Un altre treball *Un missal de Girona estampat per En Joan Rosenbach (1492?)* (275), inclou notícia de les impressions de Rosembach conegudes. En l'època de redacció d'aquests capítols a Perpinyà, l'impressor alemany havia estampat les obres següents:

Ordinarium Vicense, Barcelona 1508 o 1509 (Aguiló, 94);

Missale parvum, Barcelona 1509;

Missale Elnense, Perpinyà 1511.

Els altres treballs sobre la presència de Rosembach a terres catalanes són: Joachim COMET, *Rosenbach. Étude sur les origines de l'imprimerie à Perpignan*, dins «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées Orientales», (1896), 417-440; ID., *L'imprimerie à Perpignan depuis les origines jusqu'à nos jours*, dins «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées Orientales», XLIX (1908); Hans FLASCHE, *El vocabulario catalán-alemán de 1502*, dins «VII Congreso Internacional de Lingüística Románica», Barcelona 1953, 267-283; Miquel GONZÁLEZ i SUGRANYES, *Contribució a la història dels antics Gremis dels Arts i Oficis de la ciutat de Barcelona*, vol. II, *Llibreters, estampers*, Barcelona, Estampa de Henrich i Companyia 1918, 109-110 i 280; Josep M. MADURELL, *Juan Rosembach y la edición del «Breviario Tarraconense», de 1522*, dins «Boletín Arqueológico», LII, 37-40.

Jospe M. MADURELL i MARIMON, Jordi RUBIÓ, *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona (1474-1553)*, Barcelona 1555; Enric MIRAMBELL i BELLOC, *Missal incunabile del Bisbat de Girona, estampat per Rosembach*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», XXV (1981-II), 385-395; i *Història de la impremta a la ciutat de Girona*, Girona, Institut d'Estudis Gironins 1988, 23; Jean-Baptiste RENARD DE SAINT-MALO, *La renaissance des lettres et leur propagation par la typographie*, dins «Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées Orientales», (1854), 336-351; i Jean VIAL, *Jean Rosembach, prototypographe de Perpignan*, dins «Gutenberg-Jahrbuch», (1956), 163, 168.

estades puntuals a Tarragona (1499-1500), Perpinyà (1500-1503, 1509 i 1512) i a Montserrat (1518-1522). Per aquells anys, molts bisbats catalans s'adreçaven a Rosembach per encomanar-li aquells llibres litúrgics tan acurats i preciosos, executats amb rigor, treballats ricament amb gravats i escuts.

Cal dir que aquests *Capítols fets entre mossèn Altalló/Altelló ab mestre Rosembach sobre breviaris* ja eren coneguts de l'historiador, erudit i bibliògraf, director de la Biblioteca Municipal de Perpinyà, Pierre Vidal (1848-1929), perquè en parlà breument en la seva *Histoire de la ville de Perpignan*, (Welter, París, 1897, pàg. 280), en el capítol dedicat a l'evolució de la impremta en aquesta ciutat. El contracte, un foli a dues cares, que al segle XIX figurava en els fons de l'església d'Elna, s'havia extraviat, sense possibilitat de consulta, fins que fa uns pocs anys va ser adquirit de bell nou pels Arxius Departamentals del Pirineus Orientals de Perpinyà. Fou incorporat a la sèrie J, que és l'adquirida o entrada per via extraordinària, és a dir, per compra o donació. Actualment figura en el lligall 1-J-85.

L'erudita nota de Pierre Vidal fou incorporada per J.M. Madurell Marimon i Jordi Rubió als *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona (1474-1553)*, Barcelona 1955, amb una redacció en la qual, sense haver vist el document inicial, dedueixen que es tractava de fer una nova reimpressió del breviari d'Elna:

«El 1500 [Rosenbach]² imprimió el *Breviarium* de aquel obispado [Elna], y en marzo de 1509 estaba en tratos para estamparlo de nuevo, segun un documento exhumado por Pierre Vidal, *Histoire de la ville de Perpignan*, 1897, pàg.453, fechado en Perpiñán el 8 de aquel mes. En 1510 publicó en Barcelona la *Recollecta de los privilegios de Perpiñán* y los *Stili curie* de sus vegeries, en 1511 el *Missale Elnense* y todavía en 1516 el *Officium beate Mariae Virginis secundum usum Elnensis dioecesis*». (Doc. 272,pàg.487).

La lectura dels papers que ens han pervingut de Rosembach que fan referència a les impressions que feia de gòtics catalans, entre 1508 i 1510, exhumats per Madurell i Rubió als *Documentos para la historia de la imprenta y librería...* ens mostren un estampador que passa problemes econòmics, que té diferències amb els seus col·laboradors. Rosembach fa l'efecte de ser un empresari arruïnat, que cerca feina arreu, i que ha de cobrar treballs pendents d'execució. D'aquesta notícia que avui publiquem, se'n dedueix que Rosembach volia demandar al mercader Pere d'Altalló per l'impagament del breviari d'Elna estampat el 1500. Més que una segona impressió

2. En els estudis de Jordi Rubió sobre la impremta, el cognom de l'impressor és sempre 'Rosenbach'; en la convingença que edito, apareix molt clar 'Rosembach'.

del breviari, el document deixa entendre que Rosembach pacta amb Altalló la renúncia a una demanda judicial per uns efectes impagats que els cobrarà amb diners i espècies (paper, pergamins, etc). A canvi, l'impressor alemany s'avé a una concòrdia, li cedeix els drets, i es compromet a no fer-ne cap nova edició fins que no s'hagin venut els que Altalló té encara en poder seu.

El mercader perpinyanenc Pere d'Altalló que el 8 de març de 1509 signa aquest document juntament amb Rosembach, surt ja registrat, un any abans, en el doc. 256 dels *Documentos...* de Madurell-Rubió (pàg.466). Sabem que el 6 d'abril de 1508, Pere Altalló, mercader de Perpinyà, i Pere Barberà, mestre d'escola de Girona, són cridats a comparèixer davant el conseller reial Pere Jaume Boteller a causa de la declaració de pobresa instada pels impressors Joan Rosembach i Vendelin Rosemheyer.

Per un segon, el núm.270 (pàg.484) de 22-3-1509, llegim que l'impressor de Barcelona, Joan Rosembach, nomenà procurador seu el llibreter d'aquesta ciutat Pere Blanch. En el doc 272 (pàg.486), de 21 de juny de 1509, Joan Rosembach i el llibreter Pere Trinxer cedeixen al comerciant Jaume Ventallolls un drets sobre un ordinari d'Elna. El doc. 280 (pàg.509) de 13 de juliol de 1510, és un instrument de requisició presentat a l'impressor Joan Rosembach en nom del mercader Franci Juliol, perquè restitueixi el lliurament en dipòsit que li va fer.

Rosembach que ha estat reconegut com l'estampador de llibres gòtics catalans més important, tant per la qualitat com per la presentació dels llibres de culte i profans que editava com a empresari i llibreter, figura en el contracte que avui publiquem com a impressor del Breviari d'Elna, estampat per primera volta, el novembre de 1500, un únic exemplar del qual es troba a la Biblioteca de Santa Genoveva de París.³ Joaquim Comet a la *L'Imprimerie à Perpignan*, (pàg. 28), assenyalava en 1511 l'edició a Perpinyà d'un *Missale Elnense*.⁴

Agraeixo a Josep Maria Marquès i a Lluís Maria de Puig les observacions que m'han fet en la transcripció del document original.

3. Llegiu-ne una acurada descripció bibliogràfica en Jean VIAL, *Jean Rosembach...* (citat en la nota 1), 167.

4. Louis DESGRAVES, *Répertoire bibliographique des livres imprimés en France au sixième siècle*, Baden-Baden, Éditions Valentin Koerner 1976, 55, assenyalava que durant el segle XVI, a Perpinyà només s'imprimiren tres obres per obra de Rosembach: *Vocabularius Catalan y Aleman* (1502), *La cirurgia d'Argellata* (1503), i *Del estilo de escribir à cualquier personer* (sic) (1510).

APÈNDIX

Capítols fets entre mossèn Altalló i mestre Rosembach sobre breviaris, 1509
(Perpinyà, Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals, 1-J-85)

Sobre la demanda feta per mestre Johan Rosembach, mestre d'estampes, al honorable mossèn Pere d'Altalló, mercader de la present vila de Perpinyà, en e sobre cert nombre de breviaris per dit mestre Rosembach stampats, y al dit mossèn Pere d'Altelló liurats segons per huns capítols entre ells ensemps ab mossèn Pere Barri, fermats en poder del discret en Miquel Cervià ,quondam' notari a XIII de febrer del any mil cinch cents, e axí volents fugir a totes vies de plet y venir ha avinença e concòrdia fan los capítols del tenor següent:

«E primerament és convingut y en pacte deduït entre les dites parts que lo dit Rosembach confessarà haver rebut del dit mossèn Pere d'Altelló en diverses partides, ço és de una part CCCXXV lliures, ij. sous, j., e d'altra part en paper LXXX ducats valents CXXXXII lliures, y d'altra part en partides manudes XXXXVI lliures, que en huna summa universal montan DXXXXIII liures, dos sous, un diner, de les quals fermarà àpocha al dit mossèn Altelló tant en diners comtants quan per victualles, papier y altrament per dit mestre Rosembach rebudes en diverses pagues y solucions.

«Item, és convingut entre dites parts que lo dit mestre Johan Rosembach fermarà, e de present ferma, apocha al dit mossèn Altelló de XIII ducats en pecúnia numerada a compliment de paga tant per les causes y rahons contengudes en la capitulació desús dita, com altrament per pregamins, officis nous, y factures de breviaris de pregamins, altra sort de paper y altres coses deppenens e amargens de la factura de dits breviaris, y d'altres qualsevol coses entre ells subseguides fins lo present die, fahent-li'n fi y diffinició larga e bastant a tot proffit e utilitat del dit mossèn Altelló, y tant largament com fer-se puga ab totes les clàusules e jurament necessàries, manant cancel·lar qualsevol obligacions, de manera que a ells ni als seus aprofitar no puga, ni al dit Altelló ni als seus noura, largament.

«Item, és convingut entre dites parts que lo dit mestre Johan Rosembach cessionarà y rematrà, axí com de present ceciona y ramet al dit mossèn Altelló tots sos drets e accions que ell hagués y haver degués envés e contra^a los dits breviaris e los heretés e béns tinents de mossèn Pere Barri quondam, mercader, per qualsevol causa o rahó contengudes en dita capitulació.

«Item, és concordat entre les dites parts que lo dit mestre Rosembach renunciarà, axí com de present renuncia, a la dita demande per ell feta en la Real Audiència contra lo dit mossèn Altelló, imposant-se per ell y per los seus scilenci perpetual.

«Item, és concordat entre les dites parts que lo dit mestre Rosembach no puga ni hage facultat de fer ni fer stampar en ningun temps ninguns breviaris prenent la forma dels que ha fets, sen que primer dit mossèn Altelló no hage venuts los que té, o licència sua, ni altrament ni d'altra forma sens licència obtingude de dit Altelló sots la pena devall escrita.

«Item, és convingut y concordat entre les dites parts que lo dit mossèn Altelló confessarà y de present confessa haver haguts y rebuts del dit mestre Johan

Rosembach tots los breviaris contenguts en dita capitulació y per ço lo dit Altelló li fa fi y diffinició de totes coses^b largament com se pertany.

«Item, és convengut e concordat entre dites parts que tindran y servaran los presents capítols y totes les coses en aquelles contengudes sots la pena de cent ducats d'or, donadora la mitat a la part tenint y servant los presents capítols, y la mitat a la cort hont la part hobedient lo volria denunciar sots obligació de béns y personas. E axí juran ab totes les renunciacions, clàusules y cautheles necessàries».

Die VIII^a martij anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo nono in villa Perpiniani predicta capitula fuerunt laudata, iurata per supradictos Petrum d'Altelló et magistrum Johannem Rosembach, prout ad utrumque ipsorum tangit, OB. (?) BO. (?) etc. Testes: discretus Anthonius Carreras, notarius Elne, Benedictus Garau, pictor, Johannes Vilarasa curritor auri Perpiniani. Signa. Et ego Raimundus Mercer, notarius Perpiniani, etc.

a. contra *seq* tant *canc* b. coses *add int lin*